

Bacheloroppgave

Vold i nære relasjoner

Hvordan kan kunnskap om utviklingsteori bidra til å bedre kvaliteten i tjenestene?

Helene Kristiansen Thorbjørnsen

Sosialt arbeid – sosionom 2021

Antall ord: 8586

HØGSKULEN
I VOLDA

Egenerklæring

Denne oppgaven er mitt eget og selvstendige arbeid. Den gjør ikke bruk av andre sitt arbeid uten at det er oppgitt, og kilder som er brukt er ført inn i både tekst og kildeliste på en måte som gjør at jeg ikke vil få en ufortjent rennommégevinst. Den har heller ikke blitt brukt som eksamenssvar eller arbeidskrav tidligere.

Jeg vet at oppgaven vil bli elektronisk kontrollert for plagiat og at alvorlige brudd med god sitatskikk blir behandlet som fusk jf. UH-loven § 4-7 og § 4-8, 3. ledd.

Det er ikke behandlet personopplysninger i arbeidet med oppgaven. Prosjektet er dermed ikke omfattet av personopplysningsloven.

Jeg gir Høgskulen i Volda rett til å publisere oppgaven vederlagsfritt i elektronisk form.

Sammendrag

Denne oppgaven handler om voldsutøvende menn, og om hvordan økt kunnskap om utviklingsteori blant sosialarbeidere kan øke kvaliteten på arbeidet med voldsutøvende menn som selv har blitt utsatt for vold i barndommen. Opplevelser av vold i barndom er en sterk medvirkende faktor for å selv bli voldsutøver i voksen alder. Målet med oppgaven har vært å forklare sammenhengen mellom voldsopplevelser i barndom og psykologisk utvikling, og videre forklare sammenheng mellom psykologisk utvikling og voldsutøvelse som voksen. Til sist drøftes det rundt hvilke hjelpetiltak som kan redusere sjansen for voldsutøvelse som voksen. Drøftingen rundt disse fokusområdene skal besvare følgende problemstilling:

Hvordan kan kunnskap om utviklingsteori bedre kvaliteten i tjenestene?

For å besvare problemstillingen har jeg benyttet meg av teori om vold basert på Per Isdals arbeid hos ATV, og teorier fra utviklingspsykologien; toleransevindu og sosial læringsteori. Jeg har også benyttet meg av tre ulike forskningsartikler på feltet. Vold i nære relasjoner sett i lys fra et utviklingspsykologisk perspektiv har jeg forstått er et komplekst felt, og det vil derfor være mange faktorer som kan ha innvirkning på hvordan den psykologiske utviklingen påvirkes, og om dette resulterer i en voldsutøvende voksen. Jeg har likevel valgt å ta for meg to teorier som er relativt dekkende, og som man kan få godt bruk for i arbeid med voldsutøvende brukere i det sosialfaglige feltet. Konkrete hjelpetiltak i tjenestene er det allikevel vanskelig å konkludere ettersom de må tilpasses den enkelte brukers ønsker og evne. Økt kompetanse kan allikevel bidra til å lettere vise forståelse for situasjonen til bruker, og dermed arbeide seg frem til fungerende tiltak for den enkelte.

Nøkkelord: vold i nære relasjoner, partnervold, voldsutøver, utviklingsteori, psykologisk utvikling, toleransevindu, sosial læringsteori

Abstract

This thesis is about violent men, and about how increased knowledge about development theory among social workers can increase the quality of the work done with violent men, who themselves have been exposed to violence in their childhood. Experiences of violence in childhood can be a strong contributing factor to becoming an abuse perpetrator in adulthood. The aim of the thesis has been to explain the connection between experiences of violence in childhood and psychological development, and further explain the connection between psychological development and the use of violence as an adult. Finally, it is discussed which help measures can reduce the chance of using violence as an adult. The discussion around these focus areas should answer the following thesis question:

How can knowledge of development theory improve the quality of services?

To answer the thesis question, I have used theory of violence based on Per Isdal's work at ATV, and theories from development psychology; tolerance window and social learning theory. I have also used three different research articles in the field. Violence in close relationships seen in the light of a developmental psychological perspective, I have understood is a complex field, and there will therefore be many factors that can affect how the psychological development is affected, and whether this results in an abusive adult. Nevertheless, I have chosen to consider two theories that are relatively comprehensive, and which can be put to good use in work with violent users in the social sciences. Concrete help measures in the services are nevertheless difficult to conclude as they must be adapted to the individual user's wishes and ability. Increased competence can nevertheless help to show understanding of the user's situation more easily, and thus work towards functional measures for the individual.

Keywords: violence in close relationships, partner violence, perpetrator, development theory, psychological development, tolerance window, social learning theory

Forord

Takk til min veileder Pål Roar Torp Brekke som har bidratt med gode innspill og tilbakemeldinger i løpet av denne bachelor-prosessen. Jeg vil også rette en stor takk til venner, familie og medstudenter som har vært gode støttespillere, og stilt gode spørsmål til refleksjon når jeg har stått fast på oppgaven.

En takk må også rettes til Høgskulen i Volda, og deres ansatte ved helse- og sosialfag som har tatt seg tid til å svare på spørsmål knyttet til arbeidet med oppgaven. Det har hjulpet meg med å få flere perspektiv, og en bredere forståelse for arbeidet rundt bachelorskriving.

Tusen takk!

Innhold

Egenerklæring	ii
Sammendrag	iii
Abstract	iv
Forord	v
1.0 Innledning.....	1
1.1 Bakgrunn av valg for tema	2
1.2 Problemstilling	2
1.3 Oppgavens oppbygging.....	4
2.0 Kunnskapsgrunnlag	5
2.1 Bakgrunn	5
2.2 Teori	6
2.2.1 Nære relasjoner og vold	6
2.2.2 Toleransevinduet	10
2.2.3 Sosial læringsteori	12
2.3 Forskning på feltet.....	13
2.3.1 «Kjennetegn hos menn som har oppsøkt Alternativ til Vold ...»	13
2.3.2 «Da skjønnte jeg at nå smeller det snart».....	14
2.3.3 «From Resistance to Invitations: How Men Voluntarily in Therapy for ...»	14
2.4 Kildekritikk	15
3.0 Drøfting	17
3.1 Hvilken sammenheng er det mellom voldsopplevelser i barndom og psykologisk utvikling?.....	17
3.2 Hvilken sammenheng er det mellom psykologisk utvikling og voldsutøvelse som voksen?.....	18
3.3 Hvilke hjelpetiltak kan redusere sjansen for voldsutøvelse som voksen?.....	20
4.0 Avslutning	22
Litteraturliste	23

1.0 Innledning

Vold i nære relasjoner har de siste 40 årene siden kvinnemishandling ble satt på dagsorden hatt et økende fokus, og er i dag anerkjent som et alvorlig samfunnsproblem. En omfattende undersøkelse gjort av Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress viser at det har vært manglende kunnskap om de menn som utøver vold i nære relasjoner (Askeland, Lømo, Strandmoen, Heir, & Tjersland, 2012). En annen artikkel skrevet for NTNU Nyheter henviser til offentlig utredning som viser til mangel på kompetanse gjeldende voldsperspektivet hos sosionomer og barnevernspedagoger (Skillingsås, 2020). Det tyder på at det er et behov for økt kompetanse vedrørende vold i nære relasjoner hos sosialarbeidere.

Bufdir oppgir at i 2019 var det 1800 voksne som bodde på et kriesenter (tjeneste for voldsutsatte), og 2637 som tok i bruk deres dagtilbud. Videre oppgis det at hele 9 av 10 voksne personer som oppsøkte et kriesenter var utsatt for vold av en mann (2020). I 2020 var det 1403 personer som henvendte seg til Alternativ til Vold, hvor i overkant av 77% var menn (ATV, 2021). Volden har en klar kjønnsfordeling hvor de fleste utsatte er kvinner, og de fleste utøverne er menn (Bjørnholt, 2019, s. 42). Det er store mørketall på hvor mange som utsetter og utsettes for vold i nær relasjon så disse tallene viser kun statistikk over dem som faktisk har oppsøkt hjelp.

Vold i nære relasjoner få alvorlige konsekvenser på det konkrete tidspunktet volden utføres, men kan også påvirke resten av livet til de menneskene som blir utsatt for det. Forskning viser at voksne som har vært utsatt for vold i oppveksten ikke bare har høyere risiko for å utvikle psykiske helseplager, men også fysiske (Stine Sofies Stiftelse, 2018). Per Isdal er en pioner på feltet, og har vært med på å etablere Alternativ til Vold i 1987 som det første behandlingstilbudet for voldsutøvende menn i Europa (ATV, u.d.). Isdal skriver i sin bok, «Meningen med volden», at «den åpenbart enkeltstående årsak til utøvelse av vold er det å selv ha blitt utsatt for vold» (2018, s. 5). Det kan altså sies at det å bli utsatt for vold i oppveksten avler voldsutøvere.

Som sosialarbeider vil man i møte med ulike brukere støte på mange forskjellige og komplekse livssituasjoner. Sosialt arbeid er et fagfelt som retter seg inn på å forstå, forebygge og avhjelpe sosiale problem (Weihe, 2018). Det praktiske arbeidet baserer seg på et teoretisk faggrunnlag, og er med på å avgjøre hvordan man forstår og utøver det sosiale arbeidet (Berg, Ellingsen, Levin, & Kleppe, 2016, s. 20). På bakgrunn av dette er det grunn til å anta at også kunnskaper om vold og dets påvirkning på mennesker som blir utsatt for det avgjør hvilke

tiltak som bør iverksettes, og generelt kvaliteten på hjelpen som gis. Vold i nære relasjoner anses som et sosialt problem, og det er derfor en stor sannsynlighet at de fleste sosialarbeidere vil støte på denne type problematikk i arbeid med brukere uavhengig av hvem som er sosialarbeiderens arbeidsgiver. Derfor er det også vesentlig for en sosialarbeider å inneha kunnskap om temaet vold i nære relasjoner, og faktorer som kan påvirke utviklingen til en voldsutøver.

1.1 Bakgrunn av valg for tema

Under praksisperioden arbeidet jeg på et krisesenter og ble godt kjent med voldsperspektivet, men fra den voldsutsattes side av problematikken. Et krisesenter er et tilbud for kvinner og menn, og deres barn, som utsettes for vold i nære relasjoner. Ifølge Bufdir er dette også eneste hjelpetilbudet som har særlig kompetanse på dette feltet (2021). Et spørsmål som stadig gikk igjen hos de kvinnelige brukerne var «hvorfør gjør han dette mot meg?». Jeg ble nysgjerrig på årsakene som kunne ligge bak, og oppdaget da Per Isdal og hans arbeid med voldsutøvere hos ATV. Det jeg også bet meg merke i var at flere av profesjonsutøverne jeg møtte utenfor krisesenteret ikke hadde særlige kunnskaper om vold på generell basis med mindre de faktisk arbeidet spesifikt med denne type problematikk.

Vold i nære relasjoner har det vært et økende fokus på de siste årene. Det eksisterer mye litteratur på hvordan volden påvirker de utsatte, men det har vært et behov for å styrke kunnskapen om de menn som utøver vold i nære relasjoner, og søker om hjelp til dette (Askeland, Lømo, Strandmoen, Heir, & Tjersland, 2012). Derfor har jeg valgt å gå i dybden på ulike faktorer som kan spille inn på hvorfor enkelte menn blir voldsutøvere og utøver vold mot deres partnere – med et fokus på de kunnskaper rundt temaet som kan være spesielt relevant for sosialarbeidere som møter på denne type problematikk. Oppgaven er teoretisk basert, og siktemålet for oppgaven er altså å bidra til økt forståelse av iboende utfordringer hos en voldsutøver.

1.2 Problemstilling

Hvordan verden forstås er avhengig av hvilket perspektiv man tar. For en voldsutsatt er det ikke en selvfølge at volden gir mening, men ser man volden fra utøverens perspektiv vil volden alltid ha en mening. Det vil alltid foreligge en bakgrunn, en trigger, en følellestilstand – og dermed vil volden alltid kunne forklares og gjøres logisk (Isdal, 2018, s. 15). For å kunne arbeide med voldsutøvende menn er det viktig å ha god innsikt og forståelse for hvilke prosesser mannen kan gå gjennom. Stiftelsen Tryggere henviser til en sammenligning av to

undersøkelser gjort av Askeland, og Mossige og Stefansen hvor det fremkommer at en vesentlig lavere andel menn i normalbefolkningen har vært utsatt for vold i barndommen sammenlignet med menn som har oppsøkt Alternativ til Vold (2018). Altså blir man utsatt for vold som barn øker sjansen betydelig for at man selv utøver vold som voksen. Det vil da være vesentlig å inneha kompetanse om utviklingsteori som bidrar med å øke forståelsen av den voldsutøvende mannens bakgrunn. I samtaler med voldsutøvende brukere kan det også føre til at man har lettere for å fange opp de opplevelsene brukeren har hatt tidligere som påvirker tanker og væremåte i «nåtid». Det er først når man har denne forståelsen at man kan ha en god tilnærming til mannen som sikrer kvalitet og gode vurderinger i det arbeidet som blir gjort (Kvello, 2010, s. 24). På bakgrunn av dette, og påstanden om at det har vært et behov for å styrke kunnskapsnivået om de menn som utøver vold i nære relasjoner (Askeland, Lømo, Strandmoen, Heir, & Tjersland, 2012) så har jeg formulert følgende problemstilling:

Hvordan kan kunnskap om utviklingsteori hos sosialarbeideren bidra til bedre kvalitet i tjenestene?

Stiftelsen Tryggere tar for seg fire ulike årsaker i forklaringen på hva som kjennetegner en voldsutøver; historikk (opplevelser i barndom og lignende), manglende mentaliseringsevne, sinne som fører til utagering og vold og snever definisjon av voldsbegrepet (2018). Det er vanskelig å snakke om den ene årsaken uten å nevne de andre da de kan være overlappende, men hovedfokuset i oppgaven ligger på historikk. Temaet vold i nære relasjoner sett i lys av psykologisk utvikling er et veldig vidt tema med mange faktorer som kan spille inn på en konklusjon. For å avgrense oppgaven valgte jeg derfor å ta for meg voksne menn som har utøvd partnervold, og hvordan utviklingspsykologiske faktorer kan være mulige årsaksforklaringer på de voldelige handlingene. Med voksne menn menes menn fra 18 år og oppover.

Jeg har også formulert tre forskningsspørsmål som skal bistå i drøftedelen for å komme frem til et svar på problemstillingen. Første spørsmål tar for seg psykologisk utvikling, og hvordan det å ha blitt utsatt for vold i barndommen kan påvirke denne utviklingen. Første spørsmål er derfor følgende:

Hvilken sammenheng er det mellom voldsopplevelser i barndom og psykologisk utvikling?

Spørsmål to tar for seg hvordan disse opplevelsene i barndommen kan komme til syne i voksen alder. Andre forskningsspørsmål er derfor:

Hvilken sammenheng er det mellom psykologisk utvikling og voldsutøvelse som voksen?

For å sikre en drøfting rundt sosialarbeiderens kunnskaper om temaet er siste forskningsspørsmål følgende:

Hvilke hjelpetiltak kan redusere sjansen for voldsutøvelse som voksen?

1.3 Oppgavens oppbygging

Oppgaven er satt opp med fire kapitler hvor første kapittel da har vært en introduksjon til oppgavens tema og problemstilling.

Kapittel to tar for seg kunnskapsgrunnlaget oppgaven er basert på. Det vil si de teorier og forskningsartikler som ligger til grunn for drøftedelen. I dette kapitlet utdypes type oppgave, bakgrunn, teori om vold, toleransevinduet og læringsteori – hvor de to sistnevnte går inn under utviklingsteori. I tillegg utdypes en artikkel som omhandler voksne som ser tilbake på en barndom preget av vold, og en rapport som går i dybden på de kjennetegn som går igjen hos de menn som har oppsøkt Alternativ til Vold for vold i nære relasjoner.

Kapittel tre er delt inn i tre delkapitler – hvor hver del består av et forskningsspørsmål som overordnet tittel på delkapitlet. Drøftingen knyttet til forskningsspørsmålene gjøres i lys av teori og forskning allerede utdypet i kapittel to.

Kapittel fire er et avsluttende kapittel som oppsummerer drøftingen som en konklusjon på problemstillingen.

2.0 Kunnskapsgrunnlag

I dette kapitlet utdypes det nærmere de teorier og forskning som danner grunnlaget for oppgaven, samt fremgangsmåte i søket etter kunnskapsgrunnlag. Som nevnt er dette en teoretisk basert oppgave. I motsetning til en empirisk oppgave hvor man samler inn egen empiri, gjerne i form av intervjuer med aktuelle informanter, er det allerede eksisterende teori som danner basis for en teoretisk oppgave (Stokken, Andenes, Båtevik, & Folkestad, 2021, s. 41).

2.1 Bakgrunn

De senere årene har det kommet flere nasjonale handlingsplaner hvor forebygging av vold i nære relasjoner og seksuelle overgrep har vært det sentrale emnet. Fra 2000 til 2017 har det i stor grad blitt fremlagt handlingsplaner som omhandler den voksne som blir utsatt for vold. Det har også blitt poengtert at samarbeidet mellom ulike tjenester trenger å styrkes. Felles for handlingsplanene er at de retter fokus på økt beskyttelse og kompetanse rundt den utsatte – ikke den som utøver volden. Det som blir nevnt angående utøver er kun at behandlingstilbudet bør styrkes (Skjørten, Bakketeig, Bjørnholt, & Mossige, 2019, ss. 24-25).

Det er en enighet om at vold må bekjempes, og at utsatte skal få den hjelp som er nødvendig, men forståelsen om dette kan også føre til vansker i nytenking og kritikk (Smette, Bredal, & Stefansen, 2019, s. 143). Straffeloven (2005) kapittel 25 omhandler voldslovbrudd, og tar for seg alle mulige voldsformer og konsekvenser av volden som må foreligge for å straffe voldsutøver. Det kan tenkes at ettersom utøvelse av vold er straffbart vil det foreligge mye stigma knyttet til voldsutøver. Samfunnet på generell basis reagerer også ofte med fordømmelse, straff, utvisning og fiendtlighet – som igjen fører til eksklusjon (Isdal, 2018, s. 170). Dette kan ha påvirkning på hvordan man møter en bruker som har utøvd voldelige handlinger, og ha en dårlig effekt på kvaliteten av arbeidet med vedkommende. Oppgaven må ikke misforstås som kritikk mot lovverket. Å utsette noen for vold er og skal være straffbart. Den er ment som et bidrag for å belyse noen av de kunnskaper sosialarbeidere bør inneha i møte med voldsutøver for å øke kvalitet på tjenestene og derifra forebygge mot flere voldelige handlinger i fremtiden.

Som nevnt tar Stiftelsen Trygg for seg fire ulike årsaker til voldsutøvelse. Historikk, altså voldsutøverens barndom og tidlige erfaringer, viser at det er et skille mellom menn som utøver vold og menn i normalbefolkningen (Stiftelsen Tryggere, 2018). For å forklare dette skillet tas toleransevinduet og sosial læringsteori i bruk. Teori om vold i nære relasjoner er

også utdypet for å gi et innblikk i hva vold defineres som, og hva de ulike formene for vold innebærer. Det gjøres også rede for tre forskningsartikler på feltet som belyser kjennetegn ved voldelige menn som har oppsøkt behandling, voksne som ser tilbake på en voldelig oppvekst og hvordan menn i behandling for partnervold kan bidra til en bedre arbeidsallianse med terapeut for å forhindre frafall i behandling.

2.2 Teori

En teori er et sammenhengende system av begrep og underliggende antakelser om et fenomen. Faglige teorier bidrar til å gjøre sosialarbeideren mer bevisst hvordan man observerer og systematiserer det vi erfarer i møte med brukere i ulike situasjoner (Gulbrandsen, 2019, s. 17).

2.2.1 Nære relasjoner og vold

Teori om vold er utdypet i den grad det er gjort for å gi et solid grunnlag for å forstå omfanget, hva det er og hvordan det kan forekomme i praksis. Ettersom oppgaven har vold som hovedfokus anså jeg dette relevant ettersom det ikke er gitt at alle har de samme grunnkunnskaper om voldsperspektivet.

Nære relasjoner er det flere meninger om hva innebærer. Enkelte vil nok tenke på nære relasjoner som dem man har et emosjonelt bånd til, uavhengig om det er studievenner eller oldemor. Straffeloven (2005) kapittel 25, § 282 definerer nære relasjoner som nåværende eller tidligere ektefeller eller samboer, nåværende eller tidligere ektefelles eller samboers slektning i rett nedstigende linje, slektning i oppstigende linje, noen i sin husstand eller noen i sin omsorg.

Vold, og hva vold innebærer, er det også flere meninger om. Per Isdal definerer vold som *«enhver handling rettet mot en annen person, som gjennom denne handlingen skader, smerter, skremmer eller krenker, får denne personen til å gjøre noe mot sin vilje, eller slutte å gjøre det den vil»* (2018, s. 39). Vold er et vidt begrep, og kan også forstås som *«all forsettlig bruk av makt, tvang eller trusler mot en annen person som resulterer i eller har høy sannsynlighet for å resultere i død, fysiske og psykiske skader»*. Vold kan også omfatte fraværet av handlinger i form av fysisk og emosjonell neglisjering og omsorgssvikt (NKVTS, 2018).

Isdal velger også å dele inn de ulike formene for vold i fem kategorier, eller undergrupper. De er fysisk vold, seksuell vold, materiell vold, psykisk vold og latent vold. Voldsformene kan oppleves samtidig, eller uavhengig av hverandre. I mange, kanskje til og med de fleste,

tilfeller vil flere av dem overlappe hverandre (Isdal, 2018, s. 41). Disse voldsformene utdypes senere i kapittelet. Også begrepet mot-vold er vesentlig innad temaet vold i nære relasjoner. Mot-vold anses som den svake parts vold rettet mot den eller dem som har utøvd vold mot den svake part (Isdal, 2018, s. 68). Et siste voldsbegrep som har blitt mer aktuelt de senere årene, men som ikke Isdal tar i bruk i sin bok er digital vold. Det omhandler blant annet trusler og trakassering via melding og på nett, overvåking og kontroll via mobiltelefon eller sosiale medier (Stiftelsen Tryggere, 2018).

Man må også se vold i lys av overlappende begreper som sinne, aggresjon, mishandling og makt. Den utøvende volden kan inneholde alle disse, samtidig som den kan skille seg fra dem. Sinne er en av grunnfølelsene sammen med tristhet, frykt og glede. Det skiller seg fra vold ved at det er en følelse, og vold er en handling, og en følelse kan ikke skade noen. Uavhengig av dette så er det et komplisert forhold mellom vold og sinne. Det er ikke alltid slik at sinne automatisk fører til vold, og vold stammer nødvendigvis ikke heller alltid fra sinne (Isdal, 2018, ss. 41-42).

Aggresjon defineres som *«utadrettet adferd som har til hensikt å skade noe eller noen»*. Det er altså en handling. Dette skiller seg noe fra hva som er en populær oppfattelse av begrepet i Norge hvor det brukes mye i sammenheng med vilje, energi og pågangsmot. Isdal mener dette er feil bruk av ordet, og at det i utgangspunktet refererer til handlinger, og felles for disse handlingene er at de er ment for å skade noen eller noe. Videre mener Isdal at vold bør være et relasjonelt ord og skal beskrive noe som foregår i samhandling mellom mennesker, mens aggresjon er en persons målrettede, skadepåførende handlinger (Isdal, 2018, s. 43).

Mishandling er et begrep som omhandler mer systematisk vold, og beskriver mer et systematisk mønster av adferd rettet mot å krenke, underkue eller ødelegge et annet individ. Kriteriene for at noe kan kalles mishandling er at det skal foreligge et mønster. Isdal forklarer tre muligheter for å betrakte noe som et mønster; 1) en voldshendelse strekker seg over lang tid, og innebærer en serie av voldelige handlinger som til sammen utgjør et mønster, 2) volden skjer gjentatte ganger og utgjør gjennom dette et mønster (mer enn to voldsepisoder), 3) den krenkende og skremmende behandlingen av et annet menneske skjer på flere måter (for eksempel fysisk, seksuell trakassering, degraderende adferd, emosjonell vold) slik at disse til sammen utgjør et mønster (Isdal, 2018, s. 43).

Makt kan være en posisjon, en handling og en følelse/opplevelse. Vold vil alltid på en eller annen måte inneholde en form for makt, men makt er selvsagt ikke det samme som vold. Det finnes mange måter å utøve makt på, og et skille mellom makt og maktmisbruk er vesentlig.

Mennesker, og kanskje spesielt dem som har opplevd avmakt, har et behov for å føle makt og kontroll. For dem blir det et prosjekt å lære å forflytte makten og kontrollen fra å gjøre det mot andre, til å kontrollere seg selv og sine egne følelser (Isdal, 2018, s. 44).

Fysisk vold

Fysisk vold definerer Isdal som «*enhver form for fysisk makt som gjennom at den smerter, skader, skremmer og krenker, påvirker et annet menneske til å slutte og gjøre noe det vil eller gjøre noe mot sin vilje*». Det er derfor et vidt spekter som omfatter det å holde, dytte, riste, og klype til drap. Også slag, spark, bruk av slagvåpen, stikkvåpen og skytevåpen inkluderes. Enkelte mener også at all bruk av fysisk makt er lik vold, men Isdal er mer opptatt av handlingens funksjon. Felles for all vold er påvirkning gjennom påføring av noe vondt. Fysisk vold må betraktes som den mest grunnleggende voldsformen. Den rammer tilværelsen på en slik måte at man konkret kan oppleve redsel for egen ødeleggelse og død (Isdal, 2018, ss. 45-47).

Seksuell vold

Isdal definerer seksuell vold som «*alle handlinger rettet inn mot en annens persons seksualitet, som gjennom at de smerter, skader, skremmer eller krenker, får denne personen til å gjøre noe mot sin vilje eller slutte å gjøre noe den vil*». Med denne definisjonen i bakhodet kan man se at seksuell vold strekker seg fra å gjelde seksuell trakassering og krenkelser til press til seksualitet opp mot brutal voldtekt og seksuell tortur. Seksuelt press, tvang til å utføre seksuelle handlinger man ikke ønsker, tvang til å ha sex med andre personer, gjenstander eller dyr er også inkludert i definisjonen. Isdal mener seksuell vold muligens kan være den mest nedbrytende formen psykisk sett ettersom den rammer ens mest private og sårbare side. Forskere har den siste tiden nedtonet betydningen av seksualitet som drivkraft bak disse type handlinger, og ser en større forståelse av seksuell vold som en makthandling. For å illustrere dette kan man se på statistikken for fengselsvoldtekter i USA. Det antas at omkring 250 000 menn voldtas i fengsel hvert år, hvor utøverne av voldtektene i stor grad er heterofile medinnsatte (Isdal, 2018, ss. 47-48).

Kvinner dominerer statistikken over ofre for seksuell vold. Det betyr ikke at menn ikke utsettes for like eller lignende handlinger – bare i statistisk sett mindre grad. Familie og nære relasjoner er den arenaen hvor seksuell vold forekommer oftest. Menn som bruker seksuell vold i parforhold forklarer ofte dette som reaksjon på avmakt knyttet til det å bli avvist (Isdal, 2018, s. 49).

Materiell vold

Materiell vold defineres som «*alle handlinger rettet inn mot ting eller gjenstander, som gjennom at de virker skremmende eller krenkende, påvirker andre til å gjøre noe mot sin vilje eller slutte å gjøre noe de vil*». Det kan for eksempel være å slå i stykker et møbel for å skremme i den grad at andre blir påvirket av det. Spesielt i tilfeller hvor det tidligere har vært utøvd fysisk vold vil den materielle volden opptre som svært skremmende eller krenkende. Veldig mange opplever å utøve materiell vold som et slags alternativ til vold i den forstand at de får utløp for sinnet eller annet som trigger ved å ødelegge eller slå gjenstander fremfor personen det er rettet mot. Ofte er også den materielle volden mer velkontrollert enn det kan se ut som – utøveren velger ofte ut gjenstander som de vet har en spesiell verdi eller betydning, eller noe fullstendig verdiløst. Å vokse opp i en familie hvor man stadig bevitner materiell vold vil for et barn være omtrent det samme som å vokse opp i et slags minefelt, når som helst kan det smelle (Isdal, 2018, ss. 49-51).

Psykisk vold

Isdal definerer psykisk vold som «*alle måter å skade, skremme eller krenke på som ikke er direkte fysiske i sin natur, eller måter å styre eller dominere andre på ved hjelp av en bakenforliggende makt eller trussel*». Videre deler han psykisk vold inn i syv undergrupper: direkte trussel, indirekte trussel, degraderende og ydmykende adferd, kontroll, utagerende sjalusi, isolering og emosjonell vold. Felles for undergruppene er at de skal betegnes som vold, at handlingene skjer innenfor rammene av et nært forhold, og at de skaper avstand og ødelegger kjærlighet (Isdal, 2018, s. 52).

Direkte trussel er alle direkte ytringer om hva som vil skje av vold dersom en person ikke ønsker å gjøre som du ønsker, eller allerede har gjort noe du ikke ønsker. *Indirekte trussel* er alle andre måter å formidle en mulig fare eller voldelig konsekvens på. *Degraderende og ydmykende adferd* er all type adferd som er ment å såre eller krenke en annen person psykisk. Det rammer ikke kroppen fysisk, men «sjelen» eller ens verdighet. *Kontroll* er med makt eller trussel i bakhånd å ta eller kreve kontroll over den andres liv eller deler av det. I praksis er det også en innsnevring av andres frihet. *Utagerende sjalusi* er et begrep som er ment å dekke de tilfeller hvor sjalusi enten i seg selv skremmer og krenker, eller der sjalusi brukes som en måte å styre og kontrollere på. Sjalusi er en helt vanlig følelse, men som adferd kan denne følelsen ta mange ulike former. I de tilfeller hvor følelsen brukes som en trussel eller påvirkning på andre kan man kalle det vold. *Isolering* er gjennom direkte eller indirekte press å begrense friheten til et annet menneske i form av bevegelsesfrihet og generelt livsrom. Ofte

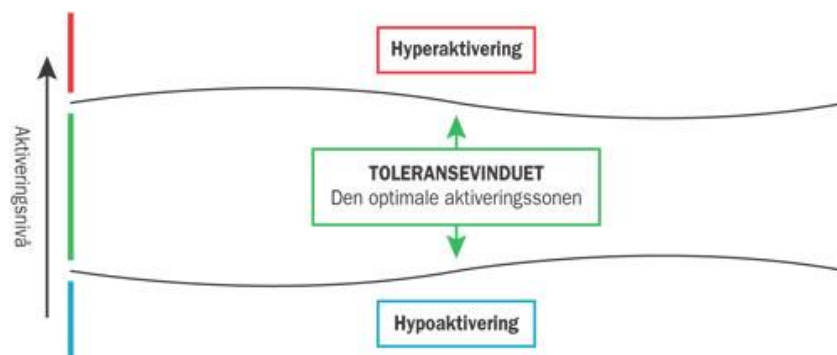
tas det i bruk trusler om sanksjoner, og på bakgrunn av truslene isoleres den voldsutsatte fra å ha kontakt med omverden, venner eller familie. *Emosjonell vold* søker å skape vonde følelser hos den andre gjennom å få andre til å føle seg små, dårlige eller uviktige. Neglisjering er også å betrakte som emosjonell vold (Isdal, 2018, ss. 51-64).

Latent vold

Latent vold virker bare i kraft av sin mulighet. Altså, om man har opplevd en person som voldelig kan man tenke seg til at vedkommende vil være voldelig igjen. I tilfeller hvor det har forekommet vold i nære relasjoner, vil den latente volden raskt kunne utvikle seg til å bli den dominerende voldsformen sett fra de utsattes side. Risikoen for å bli utsatt for ny vold styrer alt de utsatte gjør, og det meste blir strategisk adferd for å unngå ny vold (Isdal, 2018, s. 68).

2.2.2 Toleransevinduet

I korte trekk kan toleransevinduet defineres som den optimale sonen for fysiologisk aktivering. Altså en slags måte å definere hva man tåler av egne følelser (Hagen, 2021, s. 35). Det brukes som en modell som kan hjelpe personer med å forstå sammenhengene i vedkommendes reaksjoner. Når en person forstår modellen, og om reaksjonen er en hyper- eller hypoaktivering (også kalt over- og underaktivering), vil det bli lettere for en person å forstå hva som trengs for å regulere seg tilbake til toleransevinduet (Modum Bad, 2014, s. 28).

Figur 1: Toleransevindumodellen (Nordanger & Braarud, 2014).

Figur 1 er en fremstilling av toleransevindumodellen. Innenfor toleransevinduet kan man tenke klart og lære nye ting. Fysiske symptom på en hyperaktivert tilstand kjennetegnes ved forhøyet hjerterate (puls), respirasjon og muskeltonus (muskelspenninger). De fysiske symptomene på hypoaktivert tilstand vil da være det motsatte med redusert hjerterate, respirasjon og muskeltonus. Hvor grensene går for når man blir hyper- eller hypoaktivert varierer fra person til person, og ut fra personens tidligere erfaringer og emosjonelle tilstand

(Nordanger & Braarud, 2014). Andre faktorer som gir en indikator på om man er i en hyperaktiv tilstand er at man er på vakt (forventer fare), flashbacks, tvangsmessige tanker (fastlåste tankemønstre) og panikkreaksjoner (fluktbehov, utageringsbehov). Motsatt gir hypoaktiv tilstand tegn på at man er følelsesmessig avflatet, nummen, tanketom og trett (Hagen, 2021, s. 36).

Toleransevinduet er mye brukt innen traumefeltet, men kommer opprinnelig ikke herifra. Den har derimot sitt opphav innen tilknytningspsykologien hvor den ble mye brukt som en beskrivelse av naturlige aktiverings- og affektsvingninger hos barn, og som en slags fremstilling av omsorgspersonenes oppgaver. Barn har smalere toleransevindu enn voksne, og omsorgspersonens oppgave vil i de tilfeller hvor barnet blir enten hyper- eller hypoaktiv være å hjelpe med å regulere seg tilbake til den optimale sonen – altså toleransevinduet (Eide-Midtsand, 2017).

Reguleringsstøtten fra omsorgspersoner innebærer at omsorgspersonen er tonet inn på barnets kroppslige og affektive tilstander, og aktivt griper inn for å bringe barnet tilbake til den optimale sonen dersom barnet er frustrert, uttrykker ubehag og lignende. Denne reguleringen gjør at barnet tilegner seg erfaringer på en slik måte at det etter hvert vil klare å regulere seg selv når det opplever ubehag. Med tiden vil barnet lære flere ulike former for stimuli for å selvregulere, og toleransevinduet vil dermed utvides litt etter litt – altså vil terskelen for å bli hyper- eller hypoaktiv være høyere (Eide-Midtsand, 2017).

I tilfeller hvor barnet har vært utsatt for stress over tid, for eksempel vold i nære relasjoner, kan man se at barnet utvikler en slags overfølsomhet for de strukturer som igangsetter stress. Man kan også se en underutvikling i de områdene som skal regulere eller modulere responsene (Eide-Midtsand, 2017). Disse strukturene er forklart i den tredelte hjernen. Kort går dette ut på at hjernen ikke bare er én, men tre. Reptilhjernen, det limbiske system og neokorteks – eller overlevelseshjernen, emosjonshjernen og logikkhjernen. Reptilhjernen styrer grunnleggende overlevelseshjernen som pust, hjerterytme, blodtrykk og kroppstemperatur. Det limbiske system styrer blant annet tilknytningsadferd og grunnleggende følelser som frykt, sinne og lyst. Neokorteks innehar blant annet områdene for språk, bevissthet, evnen til å resonnere og viljestyrte motoriske handlinger. Imellom reptilhjernen og det limbiske system ligger også amygdala som fungerer som en slags alarmsentral for fare, og som da trigger «fight-or-flight»-reaksjoner (Nordanger & Braarud, 2018, ss. 55-60). Utviklingen av disse tre hjernene har en påvirkning på hvor smalt eller bredt

toleransevinduet er, og også personens evne til å regulere seg selv tilbake fra hyper- eller hypoaktivering.

2.2.3 Sosial læringsteori

Psykologisk utviklingsteori er et stort felt som omfatter flere ulike perspektiv på menneskers utvikling. Generelt kan man si teoriene handler om aldersmessige endringer i adferd, tenkning og egenskaper fra fødsel til død. Moderne utviklingspsykologi tar for seg alle sider ved menneskelig fungering og ser utvikling som en prosess hvor barn og omsorgsperson gjensidig påvirker hverandre (Svartdal & von Tetzchner, 2020). I oppgaven tas læringsteori i bruk for å belyse hvordan det å bli utsatt for vold i barndom kan medvirke til at man tyr til voldelige handlinger som voksen. Voldelig adferd vil aldri være arvelig i den forstand at det er sammenheng mellom gener og adferd, men man ser en sammenheng mellom adferd og miljø. For eksempel vil det ikke være mulig for et barn å arve foreldres rusavhengighet, men man ser at barn oppvokst i et hjem hvor det har vært mye rusmiddelmisbruk har en høyere tendens til å utvikle lignende adferd selv. Det er sosiale faktorer og læringsmekanismer som er avgjørende for om denne adferden overføres fra foreldre til barn (Håkonsen, 2018, ss. 40-41). Læring er vanlig å forbinde med skole, men svært mye av den læringen et menneske får skjer utenom skolebenken. Alle former for menneskelig adferd er lært adferd. Læring er forholdsvis varige forandringer av opplevelse og adferd som følge av erfaringer og miljøpåvirkninger (Håkonsen, 2018, ss. 135-136).

Ulike fagfolk med fokus på læringsteori mener det er vesentlig å forstå utvikling av mennesket gjennom begrepet *læring gjennom forsterkning*. I sosial læringsteori finner man igjen dette prinsippet, men også andre faktorer som har betydning. Blant annet har sosial læringsteori faktorer som omhandler et barns gradvise deltakelse i samfunnet. Den har altså en vinkling mot sosialisering. Sosial læringsteori er også mer komplisert enn den noe enklere «adferd utløser reaksjoner som former adferden»-mønsteret (Bunkholdt, 2016, ss. 83-84). Opprinnelsen til sosial læringsteori var et ønske om å reformulere begreper og psykoanalytisk forståelse for å gjøre fenomener psykoanalysen beskriver lettere å forske på. Modelllæring er en slik omformulering, og har sin parallell i det psykoanalytiske begrepet identifikasjon (Skjerve, 2019, s. 341).

Modellbegrepet er sentralt innen sosial læringsteori. Modelllæring baserer seg på tanken om at adferd læres gjennom å modellere eller imitere en annen persons adferd (Aslaksen, 2019). Det som gjør at denne formen for læring skiller seg ut er at barnet tilegner seg adferd uten å få reaksjoner (forsterkning) med en gang. Den er også spesiell fordi barnet ikke nødvendigvis

begynner å ta i bruk den lærte adferden med en gang, men «gjemmer på den» til det er hensiktsmessig å oppføre seg som modellen tilsier. For at ikke den lærte adferden skal glemmes med en gang er det nødvendig at det foreligger tre forutsetninger; 1) barnet må forstå adferden, og sammenhengen mellom adferd og reaksjon, 2) barnets hukommelse må være så god at det kan erindre adferden når det blir hensiktsmessig å bruke den, 3) barnet må kunne vurdere situasjoner slik at det vet når det er hensiktsmessig å bruke den lærte adferden (Bunkholdt, 2016, s. 84).

Barnet lærer ikke holdning og adferd fra hvem som helst. De som blir barnets modeller har visse kjennetegn; 1) mennesker som oppfattes som omsorgsfulle og nære, 2) mennesker som barnet oppfatter har kontroll og makt, 3) mennesker som ligner barnet selv, både fysisk og psykisk. Dette tilsier at foreldre oftest blir barns modeller (Bunkholdt, 2016, s. 85). For eksempel så ble det fremvist at engstelige barn oftere har engstelige foreldre kontra trygge barn. Aggressive barn har samme tendenser til å ha foreldre som bruker mer straffende oppdragelsesmetoder, eller utøver voldelige handlinger av andre grunner, enn det ikke-aggressive barn har (Mørch, 2019, s. 364).

2.3 Forskning på feltet

Oppgaven er en teoretisk basert oppgave, og innebærer innhentning av data fra bøker, artikler og andre skriftlige kilder for å besvare problemstillingen (Pettersen, 2016, s. 150). I søket etter relevant forskning og litteratur har Høgskolen i Voldas søkemotor Oria og Google scholar blitt tatt i bruk. Søkeord som «vold i nære relasjoner», «utviklingspsykologi» og andre søkeord i stil med tema og problemstilling er tatt i bruk. Dette resulterte i funnene av rapporten «kjennetegn hos menn som har oppsøkt Alternativ til Vold (ATV) for vold i nære relasjoner» og artikkelen «da skjønnte jeg at nå smeller det snart».

2.3.1 «Kjennetegn hos menn som har oppsøkt Alternativ til Vold ...»

«Kjennetegn hos menn som har oppsøkt Alternativ til Vold (ATV) for vold i nære relasjoner» er skrevet av Ingunn Rangul Askeland, Bente Lømo, John-Filip Strandmoen, Trond Heir og Odd Arne Tjersland for Nasjonalt Kunnskapscenter om Vold og Traumatisk Stress i 2012. Det er en rapport gjort på oppdrag fra Helsedirektoratet for å forske på menn som oppsøker hjelp, samt de behandlingsmetoder som benyttes av ATV. Rapporten påpeker et behov for mer kunnskap rundt de menn som utøver vold i nære relasjoner.

Forskningen tok utgangspunkt i fem ulike ATV-kontor (Drammen, Oslo, Kristiansand, Vestfold og Rogaland), og alle menn som henvendte seg til kontorene i perioden januar 2010 til juli 2011 ble spurt om å delta.

Flertallet av mennene opplyste om psykiske vansker hvor syv av ti menn oppfylte kriterier for minst en diagnose. Flere av mennene hadde hatt traumatiske opplevelser. Halvparten hadde opplevd følelsesmessig forsømmelse, syv av ti følelsesmessig overgrep og åtte av ti fortalte om fysisk mishandling fra foreldre eller andre omsorgspersoner. Sammenlignet med normalbefolkningen scoret mennene høyere på personlighetstrekk som nevrotisisme og åpenhet, og lavere på medmenneskelighet. Det kommer også frem i rapporten at det er viktig med en grundig kartlegging av menn som søker hjelp for voldsproblemer, og hvor vesentlig det er å se helheten av mennenes problematikk ettersom det er høy forekomst av erfaringer med belastende oppvekstvilkår.

2.3.2 «Da skjønnte jeg at nå smeller det snart»

«Da skjønnte jeg at nå smeller det snart» er skrevet av Agnete Bersvendsen og Mona-Iren Hauge, og ble publisert i Tidsskrift for Norges Barnevern i 2018. Artikkelen undersøker hvordan voksne ser tilbake på gjentatte voldshendelser de ble utsatt for av sine omsorgspersoner. Det er vesentlig å påpeke at det ikke oppgis noe om at de voksne som ble intervjuet til denne artikkelen har utøvd vold i voksen alder. I oppgaven er denne artikkelens hensikt å påpeke hvordan vold i oppveksten endrer oppvekstvilkårene, og er inngripende også når volden ikke lenger er en del av deres hverdagsliv. I artikkelen kommer det frem at normalen for alle intervjuobjektene var å ikke snakke om voldsepisoden som hadde funnet sted i ettertid. Det var en slags underforstått enighet mellom intervjuobjektene og deres omsorgspersoner at man lot som ingenting hadde skjedd, og reetablerte en vanlig hverdag så fort som mulig. Begrepet «kontrakter» blir brukt om denne enigheten, og er et begrep innen sosiokulturell teori. Det handler om underforståtte avtaler som utvikles mellom mennesker. Et viktig budskap fra artikkelen er nettopp dette med at erfaringene man får med vold i oppveksten kan påvirke hverdagen som voksen. Denne kunnskapen er viktig å ha for profesjonsutøvere som møter brukere med voldserfaringer i arbeidshverdagen.

2.3.3 «From Resistance to Invitations: How Men Voluntarily in Therapy for ...»

«From Resistance to Invitations: How Men Voluntarily in Therapy for Intimate Partner Violence May Contribute to the Development of a Working Alliance» er skrevet av Bente Lømo, Hanne Haavind og Odd Arne Tjersland, og ble publisert i Journal of Interpersonal

Violence i 2018. Undersøkelsen baserte seg på hvordan beholde hjelpesøkende menn i behandling etter å tidligere ha sett et stort frafall etter at behandlingen startet.

Artikkelen belyser viktigheten av kunnskap rundt utvikling av arbeidsallianser i behandling av *intimate partner violence* (IPV), altså partnervold. Det er mange utfordringer knyttet til det å finne intervensjoner som kan bidra med å beholde brukere i behandling, og få en slutt på voldelig adferd. En studie viser at den mest fremtredende årsaken til frafall i gruppeterapi for partnervold er at brukeren(e) opplever at deres mål for behandlingen ikke blir møtt av terapeuten. Også brukers motivasjon er med på å påvirke dannelsen av arbeidsalliansen. Det kommer frem at flere av brukerne minimerer omfanget av deres voldelige handlinger, eller forneker dem fullstendig. De er også ofte i behandling grunnet ytre motivasjonsfaktorer fra starten av. Virker arbeidsalliansen slik den skal vil flere brukere endre til indre motivasjonsfaktorer ila behandlingsforløpet – det vil utvikle seg et sterkere ønske om endring.

Alle mennene tatt med i undersøkelsen søkte terapi av det de oppfattet som en relevant årsak, men den årsaken var ikke nødvendigvis knyttet til oppfattelsen av egen voldelig adferd som et personlig problem. Inngangen til å danne en arbeidsallianse blir beskrevet gjennom tre ulike invitasjoner som representerer tre ulike startpunkt: 1) «jeg vil slutte å bruke vold», 2) «vold er ikke akseptabelt, men ...» og 3) «partneren min er problemet». Den første invitasjonen uttrykker et spesielt ønske om å mestre vanskelige situasjoner uten å ty til voldelige handlinger. Den andre understreker et ønske om å ikke bruke vold, men samtidig legge voldelige handlinger frem slik at det er forståelig og unngåelig. Den tredje baserer seg på å legge problemet over på partner eller andre familiemedlemmer.

Artikkelen konkluderer med at i stedet for å fokusere på de spesifikke utfordringene menn som utsetter partnerne sine for vold fremlegger i starten av behandling, skal det heller legges vekt på dannelsen av invitasjon til dannelsen av en tidlig arbeidsallianse.

2.4 Kildekritikk

Dalland (2020, s. 152) forklarer kildekritikk som «å vurdere og å karakterisere den litteraturen du har funnet». Litteraturen som har blitt tatt i bruk er vurdert etter beste evne både med tanke på relevans for oppgaven og pålitelighet. Dalland (2020) forteller videre om viktigheten av å forholde seg kritisk til det kildematerialet som blir benyttet i oppgaven. Mye av det handler om å gi leseren et innblikk i de refleksjonene som er foretatt i vurderingen av kildebruken. Forskning som omhandler sosialarbeiderens kunnskap og evne i arbeid med menn som utøver partnervold har vært noe vanskelig å finne konkrete tall på. På bakgrunn av dette har jeg

derfor sett på forskning som omhandler mennene direkte, og brukt funnene i en overført betydning. Det kan være fort gjort å overse litteratur som kunne belyst problemstillingen på annen, kanskje til og med bedre, måte. Anerkjente forfattere og organisasjoner med mye litteratur og kunnskap på feltet har blitt foretrukket fremfor forfattere og organisasjoner som ikke belyser det i like stor grad. Jeg er fornøyd med den litteraturen jeg har valgt ut, og mener teori og forskning belyser problemstillingen på en slik måte at det gir et bidrag til det sosialfaglige feltet.

Mye av pensum- og faglitteraturen er sekundærkilder, det vil si det forfatteren har tolket ut fra en annen kilde (Kildekompasset, u.d.). Dette kan gi noen utfordringer med tanke på pålitelighet av kildene, men jeg har vært kritisk til bruken, og kun tatt i bruk litteratur jeg har sjekket opp kredibiliteten til.

Jeg har hatt en særlig personlig interesse angående temaet vold i nære relasjoner etter å ha hatt praksis på et krisesenter. Jeg har i aller høyeste grad forsøkt å unngå og bekrefte egne forforståelser og fordommer av og mot voldsutøvere, og forsøkt å aktivt oppsøke kunnskap om voldsutøvelse som også utfordrer min egen oppfattelse av temaet.

3.0 Drøfting

For å besvare den overordnede problemstillingen «hvordan kan kunnskap om utviklingsteori bidra til å bedre kvaliteten i tjenestene?» har jeg delt kapittelet inn i tre delkapitler med forskningsspørsmål som overskrift. I kapittelet drøftes sammenhengen mellom voldsopplevelser i barndom og hvordan dette kan påvirke den psykologiske utviklingen, hvilken sammenheng det er mellom psykologisk utvikling og voldsutøvelse som voksen, og til slutt hvilke hjelpetiltak som kan redusere sjansene for voldsutøvelse som voksen. Drøftingen blir gjort i lys av allerede utdypet teori og forskning.

3.1 Hvilken sammenheng er det mellom voldsopplevelser i barndom og psykologisk utvikling?

Vold, omsorgssvikt og seksuelle overgrep er blant de risikofaktorene som er mest skadelige, og som gjør at barn utvikler helseproblemer og strever i det daglige. Hvordan problemene utvikler seg avhenger av barnets alder på tidspunktet de voldelige handlingene skjer, type vold, omfang og ikke minst hvilken oppfølging og hjelp barnet får i ettertid. Flere studier viser til at det å erfare vold i hjemmet kan påvirke barns vekst, utvikling, helse og livskvalitet. Å bli utsatt for voldelige opplevelser i barndom trenger ikke nødvendigvis å handle om direkte fysiske handlinger rettet mot barnet. Det å være vitne til vold har større innvirkning på barn enn først antatt (Bersvendsen & Hauge, 2018). Man kan i de tilfeller hvor barnet ikke er direkte berørt av fysisk vold snakke om voldsformer som materiell vold, psykisk vold og latent vold (Isdal, 2018, s. 41).

Å utsette et barn for vold er å krenke barnets grenser. May Bente Hagen (2021, s. 36) forklarer at *grenser* i disse sammenhengene betyr at barnet, som følge av at omsorgspersonen eller personene ikke har respektert dets integritet og verdighet, ikke lærer når det er riktig å si «nei» til andre menneskers negative handlinger rettet mot seg. Ved å bli utsatt for vold av omsorgsperson blir også barnet satt i en tilstand av intens affekt, samtidig som den eller de personer som normalt skulle trygget barnet og hjulpet det med å regulere seg ned igjen er kilden til affekten. Barnet blir da satt til å regulere ned alarmreaksjonen på egenhånd uten å være tilstrekkelig utviklet til å ha forutsetninger for det (Nordanger & Braarud, 2018, s. 73). Dette kan sammenlignes med å bli satt i en hyperaktiv tilstand gjennom toleransevindummodellen. Ved gjentatte voldsopplevelser, og gjentatte tilfeller hvor barnet havner i hyperaktiv tilstand, vil også risikoen for at barnet tar skade være større. Alarmsystemet vil være overutviklet og hypersensitivt samtidig som reguleringsystemet er

svakt og underutviklet (Nordanger & Braarud, 2018, s. 75). Man kan risikere at toleransevinduet ikke utvides med alderen på lik linje som barn i normalbefolkningen. Faren ved dette er som nevnt at man kan ha lett for å havne i en hyperaktiv tilstand som igjen kan føre til at neokorteks (område for bevissthet, logisk tenking) kobler ut. Kobler neokorteks ut handler man i stor grad på instinkt og følelser.

Sett opp mot sosial læringsteori kan man si at ved å observere omsorgspersonen utøve vold, enten mot andre i nær relasjon eller barnet selv, kan barnet lære dette som en form for sosialisering, og ta dette i bruk senere i livet hvis barnet støtet på lignende situasjoner hvor voldelige handlinger ble tatt i bruk. Modellering skiller seg som nevnt ut med at barnet tilegner seg adferd uten å få forsterkning med en gang – den kommer etter hvert. Etter hvert med tid og alder hvor det kan oppstå en situasjon hvor barnet tidligere har observert at voldelig handling er måten å løse situasjonen på kan barnet ha utviklet en måte å gi seg selv forsterkning, og dermed føle at en voldelig handling er den rette måten å håndtere situasjonen på (Bunkholdt, 2016, s. 86). Bersvendsen og Hauge (2018) skriver om kontrakter som oppstår mellom voldsutøver og voldsutsatt. I den gitte situasjonen handler kontraktene om en enighet mellom partene om å skjule voldsepisodene, og late som ingenting. Altså gå tilbake til en «normal» hverdag så fort som mulig. Denne formen for normalisering av volden kan også bidra til at barnet lærer feil form for sosialisering, og får et inntrykk av at voldsutøvelse er normalen i et samfunn. Dette kan igjen føre til en indre konflikt når barnet skjønner at voldsutøvelse er feil sett i lys av flertallet i befolkningen.

I Kjennetegn hos menn som har oppsøkt Alternativ til Vold (ATV) for vold i nære relasjoner blir det dokumentert at et flertall av mennene har vært utsatt for ulike voldsopplevelser i barndommen, og opplevd en følelse av avmakt (Askeland, Lømo, Strandmoen, Heir, & Tjersland, 2012). Ved å bli satt i en avmaktsposisjon gjentatte ganger, og se voldsutøvende omsorgsperson inneha makten i situasjonen, kan det gi en indikator til barnet om at det er slik man må gjøre for å få makten. Dermed bidrar også dette til at barnet lærer å utøve voldelige handlinger i situasjoner hvor barnet opplever avmakt.

3.2 Hvilken sammenheng er det mellom psykologisk utvikling og voldsutøvelse som voksen?

Som nevnt innledningsvis påstår Per Isdal at voldelige handlinger alltid kan gjøres logisk selv om handlingene ikke fremstår som logisk for den voldsutsatte. Et eksempel Isdal tar for seg for å forklare dette er en 23 år gammel mann han hadde i behandling. Mannen hadde hele

dagen sett for seg et scenario hvor ekskjæresten hans var på en bar, og ble med en fyr hjem. Mannen ble sint av tanken, og det resulterte i at han slo ned en tilfeldig mann på gata som hadde likhetstrekk med fyren han så for seg i sitt scenario. Mannen hadde en oppvekst preget av vold og avmakt (Isdal, 2018, s. 18). For mannen i behandling var ikke de voldelige handlingene begått uten grunn, men for mannen som ble utsatt kan det ha fremstått slik.

En stor undersøkelse gjort i USA kalt ACE-studien (adverse childhood experience study) viste en tydelig sammenheng mellom opplevd vold i barndom og emosjonelle vansker i voksen alder (Bersvendsen & Hauge, 2018). Snevert toleransevindu er ikke nok alene til å forklare sammenhengen mellom psykologisk utvikling og voldelige handlinger. Sosial læringsteori kan bidra til å forklare deler av bakgrunnen for voldelig handling. Et snevert toleransevindu betyr at man har lettere for å havne i hyper- eller hypoaktivering. Ved hyperaktivering kobler bevisstheten litt ut, og man handler mer på instinkt og følelser. Hvis man da blir trigget, og blir sint, frustrert, lei seg, og har lært at vold er en metode for å regulere seg selv tilbake er det en lavere terskel for å utføre voldelige handlinger.

Også sett i lys av sosial læringsteori kan man se for seg at det å ha blitt utsatt for vold lærer å utøve vold i voksen alder. I situasjoner hvor den voksne settes i en avmaktsposisjon, eller andre situasjoner som forekommer som ligner de fra barndommen hvor vold ble utført, kan det tenkes at det er en større risiko for at den voksne tyr til voldelige handlinger ettersom det er dette vedkommende har lært at er riktig i den gitte situasjonen. Volden fremstår som en hensiktsmessig handling. Det har kommet frem hos flere voldelige foreldre at de gjerne har blitt utsatt for vold i barndom, og at de ikke ønsker å utsette egne barn for samme behandling, men de gjør det allikevel. Gjerne med sterk anger i ettertid. En slik repetisjon av adferd kan sees, som nevnt, som et resultat av læring (Bunkholdt, 2016, s. 240). Dette kan sees i overført betydning rettet mot partnervold. Den voldelige voksne har sett sin omsorgsperson utsette annen i nær relasjon for vold, og lærer denne adferden. Den voldelige voksne utsetter da sin partner for vold ettersom dette er adferden vedkommende har lært er mest hensiktsmessig.

Isdal forteller at «*vold må forstås som en reaksjon på og mestring av avmakt. Vold blir makt som botemiddel for avmakt*» (2018, s. 105). Han har også en formening om at volden kommer ut et annet sted enn den kommer inn. Dette kan bety at den volden den voldsutøvende voksne ble utsatt for i sin barndom (volden kommer inn) kommer ut i form av voldelige handlinger mot for eksempel en partner i voksen alder. Oftest kommer volden ut der det er trygt. For eksempel hvis den voldsutøvende mannen får kritikk av sjefen sin på jobb så kan dette gi en følelse av avmakt. Avmakten trigger hyperaktiv tilstand, og den lærte adferden om at

voldelige handlinger er lik makt. Når mannen kommer hjem fra jobb til sin partner utøver han vold mot vedkommende for å sette seg selv i en maktposisjon (Isdal, 2018, ss. 78-81).

3.3 Hvilke hjelpetiltak kan redusere sjansen for voldsutøvelse som voksen?

Vold i nære relasjoner er et komplekst sosialt problem (Grøvdal, 2019, s. 215). Hva som generelt sett definerer et sosialt problem er det mange meninger om, men en mye brukt definisjon er at «*sosiale problemer er en påstått situasjon som bryter med en betydelig gruppe personers verdier og hvor det er enighet om at handling er nødvendig for å endre situasjonen*» (Ellingsen & Levin, 2016, s. 49). Sosialarbeidere arbeider med sosiale problem, og vil derfor i aller høyeste sannsynlighet støte på problematikk rundt vold i nære relasjoner.

Målet med hjelpetiltak er å bidra til positiv endring (Bufdir, 2020). For barn er det i de aller fleste tilfeller barnevernet som følger opp med tiltak. Er man bekymret for et barn, at det ikke mottar den omsorgen det trenger eller er utsatt for vold, så bør man melde fra til barnevernet. Er man offentlig ansatt, og sitter med denne bekymring for et barn, så har man plikt til å melde fra (Bufdir, 2020). Kunnskaper om voldsperspektivet og hvordan vold utartes er vesentlig for å fange opp de som utsettes og utsetter for vold. Jo mer kunnskap man har på feltet, jo lettere er det å fange opp ulike signaler som tyder på at det er noe å bekymre seg for. Ved å i tillegg ha kunnskaper om utviklingsteori vil man i stor grad kunne kartlegge på en mer effektiv og bedre måte hvilke mulige tiltak som er aktuelle for brukeren. Man kan da tenke seg til hvordan situasjonen kan utvikle seg, og hvilke mulige konsekvenser dette kan få for barnet. Arbeider man med barn skal man alltid følge prinsippet om *barnets beste*, og sikre barnets interesser (Larsen, 2021). Klarer man å fange opp bekymringen for vold allerede da vedkommende er barn vil hjelpetiltakene i stor grad basere seg på foreldreveiledning, familieråd, eventuelt tilbud om behandling ved ATV for den voldsutøvende omsorgspersonen. I de mest kritiske tilfellene vil det være snakk om omsorgsovertakelse etter barnevernsloven (1992) § 4-12.

I møte med den voksne voldsutøver baserer flere av hjelpetiltakene seg på samtaler. Den gode samtalen er det alle sosialarbeidere innad ulike instanser har tilfelles. Anerkjennelse og nysgjerrighet anses som to holdninger som er meget sentrale for sosialarbeideren i den gode samtalen. Anerkjennelse innebærer å la den andre være ekspert på egne opplevelser, og nysgjerrighet handler om å holde oppmerksomheten på å forstå helheten av brukers historie. Nysgjerrighet oppmuntrer også til åpenhet (Jensen, 2016, ss. 64-67). Gjennom den gode

samtale kan man få innblikk i de årsaker som har ført til voldelige handlinger og kan invitere til videre arbeid med adferds- og holdningsendring. En arbeidsallianse.

En arbeidsallianse baserer seg på både brukers og sosialarbeiders mål og oppgaver for behandlingen, og båndet mellom dem (Lømo, Haavind, & Tjersland, 2018). Ved å inneha de kunnskaper om vold og utviklingsteori så kan det tenkes at bruker lettere kan få den oppfattelsen av at behandlingen kan ha effekt ettersom sosialarbeideren lettere kan gi uttrykk for å ha en forståelse for brukers situasjon. Det kan igjen gi bruker motivasjon til å fortsette behandling, slik at man ikke ser frafall som det Lømo, Haavind og Tjersland henviser til (2018).

Isdal påpeker at hvordan man forholder seg til den volden man har blitt utsatt for som er avgjørende for om man tyr til videre voldelige handlinger. I samtale med voldsutøver som selv har blitt utsatt for vold i barndommen er det viktig å bistå med å sette ord på opplevelsene. Kalle vold for vold, plassere ansvar på riktig sted og bearbeide (2018, ss. 175-176). Andre hjelpetiltak for den voksne voldsutøver kan for eksempel være sinnemestring eller å lære og mentalisere.

4.0 Avslutning

Jeg har i denne oppgaven tatt for meg voldsperspektivet og to teorier knyttet til utviklingsteori; toleransevinduet og sosial læringsteori, og hvordan kunnskaper om utviklingsteori kan bistå til bedre kvalitet i tjenestene. Det er også tatt i bruk tre forskningsartikler på feltet for å bedre belyse de sidene ved kompetansen som er mangelfull. Vold i nære relasjoner er et sosialt problem, og noe alle sosialarbeidere kommer til å møte på – uavhengig om de ser det foreliggende problemet eller ikke. Økt kunnskap om vold og utviklingsteori kan bidra med å fange opp de aktuelle tidlige, men også gi økt kvalitet på behandlingen til de som allerede er definert som voldsutøvere. Når sosialarbeideren innehar en slik kompetanse kan det også bidra med å gi brukeren et inntrykk av at «behandlingen er verdt det» ettersom sosialarbeideren vil være i bedre stand til å forstå brukers situasjon, og opphavet til de voldelige handlingene. Altså å se personen i situasjonen. Slik kan det også sies at økt kunnskap og kompetanse hos sosialarbeideren er forebyggende for videre voldelige handlinger hos brukeren.

Det er fremdeles mange mørketall på hvor mange som utøver vold mot partner, og det kommer det til å fortsette og være. Det kommer nok alltid til å være stigma knyttet til vold i nære relasjoner, noe som kan gjøre det vanskelig å stå frem for å få hjelp til å endre denne adferden. Voldelige handlinger skal fordømmes, men ved bedre kunnskap angående temaet hos sosialarbeideren kan det være mulig å bedre se årsakene bak handlingene, og derifra arbeide mot å forebygge videre voldelige handlinger. Slik kan man bistå litt og litt med å få en slutt på vold i nære relasjoner.

Konkrete hjelpetiltak er vanskelig å fastsette ettersom de i praksis baserer seg på den enkelte brukers ønske og evne. Det er heller ikke slik at A (voldsopplevelser i barndom) alltid fører til B (voldsutøvende voksen). Det er mange faktorer som spiller inn på denne eventuelle utviklingen utover de som er gjort rede for i oppgaven, og ved god hjelp og forebygging er det gode muligheter for den aktuelle bruker å leve et godt og normalt liv til tross for vonde opplevelser tidlig i livet.

Litteraturliste

- Askeland, I. R., Lømo, B., Strandmoen, J.-F., Heir, T., & Tjersland, O. (2012). *Kjennetegn hos menn som har oppsøkt Alternativ til Vold (ATV) for vold i nære relasjoner*. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.
- Aslaksen, P. (2019, November 26). *Atferdsanalyse*. Hentet fra Store Norske Leksikon: <https://snl.no/atferdsanalyse>
- ATV. (2021). *Årsrapport 2020*. Oslo: Alternativ til Vold.
- ATV. (u.d.). *ATVs historie*. Hentet fra Alternativ til Vold: <https://atv-stiftelsen.no/om-oss/om-stiftelsen/>
- Barnevernloven. (1992). *Lov om barneverntjenester (LOV-1992-07-17-100)*. Hentet fra Lovdata: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-07-17-100?q=barnevernsloven>
- Berg, B., Ellingsen, I. T., Levin, I., & Kleppe, L. (2016). Hva er sosialt arbeid? I I. Ellingsen, I. Levin, B. Berg, & L. Kleppe, *Sosialt arbeid - en grunnbok* (ss. 19-35). Oslo: Universitetsforlaget.
- Bersvendsen, A., & Hauge, M.-I. (2018, September 19). "Da skjønnte jeg at nå smeller det snart". *Tidsskriftet Norges Barnevern*, ss. 96-109.
- Bjørnholt, M. (2019). Vold i parforhold - fortsatt et likestillingsproblem. I K. Skjørten, E. Bakketeig, M. Bjørnholt, & S. Mossige, *Vold i nære relasjoner* (ss. 33-45). Oslo: Universitetsforlaget.
- Buudir. (2020, Desember 14). *Hjelpetiltak i hjemmet*. Hentet fra Buudir: https://www.buudir.no/barnevern/Tiltak_i_barnevernet/Hjelpetiltak_i_hjemmet/
- Buudir. (2020, Oktober 12). *Melde fra til barnevernet - offentlig ansatt*. Hentet fra Buudir: https://www.buudir.no/Barnevern/Melde_fra_til_barnevernet/Melde_fra_til_barnevernet__offentlig_ansatt/
- Buudir. (2020, Juni 15). *Om voldsutøvere*. Hentet fra Buudir: https://buudir.no/Statistikk_og_analyse/Vold_og_overgrep_tall_og_statistikk/krisesentertilbud_et_i_norske_kommuner/om_voldsutoverne/
- Buudir. (2021, Mars 30). *Krisesentre*. Hentet fra Buudir: https://www.buudir.no/vold/Krisesentre_incestsentre_og_botilbud_for_utsatt_ungdom/Krisesentre/
- Bunkholdt, V. (2016). *Psykologi*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Dalland, O. (2020). *Metode og oppgaveskriving*. Gyldendal.

- Eide-Midtsand, N. (2017, Oktober 5). Betydningen av å være trygg. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, ss. 918-926.
- Ellingsen, I., & Levin, I. (2016). Det sosiale i sosialt arbeid. I I. Ellingsen, I. Levin, B. Berg, & L. Kleppe, *Sosialt arbeid en grunnbok* (ss. 47-64). Oslo: Universitetsforlaget.
- Grøvdal, Y. (2019). Hvor lite skal du finne deg i? Politiets kampanje mot vold i parforhold. I K. Skjørten, E. Bakketeig, M. Bjørnholt, & S. Mossige, *Vold i nære relasjoner* (ss. 215-231). Oslo: Universitetsforlaget.
- Gulbrandsen, L. M. (2019). Barn, oppvekst og utvikling. I L. M. Gulbrandsen, *Oppvekst og psykologisk utvikling* (ss. 15-50). Oslo: Universitetsforlaget.
- Hagen, M. B. (2021). *Traumebevisst omsorg i psykisk helsearbeid*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Håkonsen, K. M. (2018). *Psykologi og psykiske lidelser*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Isdal, P. (2018). *Meningen med volden*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Jensen, P. (2016). *Ansikt til ansikt*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Kildekompasset. (u.d.). *Er kilden primærkilde eller sekundærkilde?* Hentet fra Kildekompasset: <https://kildekompasset.no/kildekritikk/er-kilden-i-sin-originalform/>
- Kvello, Ø. (2010). *Barn i risiko, skadelige omsorgssituasjoner*. Oslo: Gyldendal.
- Larsen, K. M. (2021, Mars 30). *Barnets beste*. Hentet fra Store Norske Leksikon: https://snl.no/Barnets_beste
- Lømo, B., Haavind, H., & Tjersland, O. (2018, August). From Resistance to Invitations: How Men Voluntarily in Therapy for Intimate Partner Violence May Contribute to the Development of a Working Alliance. *Journal of Interpersonal Violence*, ss. 2579-2601.
- Modum Bad. (2014). *Tilbake til nåtid - en manual for håndtering av traumereaksjoner*. Vikersund: Modum Bad.
- Mørch, W. T. (2019). Opplæring av foreldre til barn med atferdsvansker. I L. M. Gulbrandsen, *Oppvekst og psykologisk utvikling* (ss. 361-372). Oslo: Universitetsforlaget.
- NKVTS. (2018). *Hva er vold i nære relasjoner?* Hentet fra Veileder for helse- og omsorgstjenestens arbeid med vold i nære relasjoner: <https://voldsveileder.nkvts.no/hva-er-vold-naere-relasjoner/>
- Nordanger, D. Ø., & Braarud, H. C. (2014). Regulering som nøkkelbegrep og toleransevinduet som modell i ny traumepsykologi. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, ss. 531-536.
- Nordanger, D., & Braarud, H. (2018). *Utviklingstraumer*. Bergen: Fagbokforlaget.

- Pettersen, R. C. (2016). *Oppgaveskrivingens ABC: Veileder og førstehjelp for høgskolestudenter*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Skillingsås, S. (2020, Mai 20). *Barn som opplever overgrep fanges ikke opp av barnevernet*. Hentet fra NTNU Nyheter: <https://www.ntnu.no/nyheter/barn-som-opplever-overgrep-fanges-ikke-opp-av-barnevernet/>
- Skjerve, J. (2019). Atferdsterapi og atferdsanalyse. I L. M. Gulbrandsen, *Oppvekst og psykologisk utvikling* (ss. 338-360). Oslo: Universitetsforlaget.
- Skjørten, K., Bakketeig, E., Bjørnholt, M., & Mossige, S. (2019). Vold i nære relasjoner - et felt i bevegelse. I K. Skjørten, E. Bakketeig, M. Bjørnholt, & S. Mossige, *Vold i nære relasjoner* (ss. 13-26). Oslo: Universitetsforlaget.
- Smette, I., Bredal, A., & Stefansen, K. (2019). Fra kamp til konsensus? Sivilsamfunnets rolle i framveksten av voldsfeltet. I K. Skjørten, E. Bakketeig, M. Bjørnholt, & S. Mossige, *Vold i nære relasjoner* (ss. 143-156). Oslo: Universitetsforlaget.
- Stiftelsen Tryggere. (2018). *Hva kjennetegner de som utøver vold?* Hentet fra Stiftelsen Tryggere: <https://tryggere.no/2018/01/16/hva-kjennetegner-de-som-utover-vold/>
- Stiftelsen Tryggere. (2018). *Vold*. Hentet fra Stiftelsen Tryggere: <https://tryggere.no/2018/01/16/vold/>
- Stine Sofies Stiftelse. (2018). *Konsekvenser av vold og overgrep*. Hentet fra Stine Sofies Stiftelse: <https://www.stinesofiesstiftelse.no/tema/konsekvenser>
- Stokken, R., Andenes, E., Båtevik, F., & Folkestad, B. (2021). *Bachelorboka v.2.0*.
- Straffeloven. (2005). *Lov om straff* (LOV-2005-05-20-28). Hentet fra Lovdata: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-05-20-28>
- Svartdal, F., & von Tetzchner, S. (2020, Mars 9). *Utviklingspsykologi*. Hentet fra Store Norske Leksikon: <https://snl.no/utviklingspsykologi>
- Weihe, H.-J. W. (2018, Oktober 11). *Sosialt arbeid*. Hentet fra Store Norske Leksikon: https://snl.no/sosialt_arbeid